

FILMPIŠE
MARKO NJEGIĆ

Crvena prošlost

'Cinema Komunisto' film je o napretku i propasti jugoslavenske kinematografije, ali i same Jugoslavije i njezina 'socijalističkog raja'

Deseci priznanja

» Mlada redateljica Mila Turajlić školovala se u Londonu, Parizu i Beogradu. Prije nego što se otisnula u redateljske vode, bila je suradnica produkcije na Discovery Europe, Arteu i BBC-ju te kao asistentica režije i koordinatorica produkcije na "Apocalyptu" Mela Gibsona i "Braći Bloom" Riana Johnsona. "Cinema Komunisto" je njezin prvi dokumentarni cjelovečernjak. Na dokumentarcu je radila četiri godine, ali trud se isplatio. Film je premijerno prikazan na najvećem svjetskom dokumentarnom festivalu IDFA u Amsterdamu, a zavrteo se i u konkurenciji prestižne Tribeca. Osvojio je više od deset priznanja u Srbiji, Italiji, Makedoniji, Urugvaju, Brazilu, Crnoj Gori te na Cipru i Kosovu, a nedavno je nagrađen od Focal Internacionala za kreativno korištenje arhive u umjetničkoj produkciji i upravo je dostupan na DVD-u.

Posvemašnjom digitalizacijom kina filmska traka definitivno odlazi u povijest multipleksnih/repertoarnih kina, a s njom i 35-milimetarski projektori. "DCP (Digital Cinema Package) killed the 35-mm star", da parafraziramo hit grupe Buggles. Karmine za celuloidnu vrpču orkestrirao je ljetos filmski festival u Motovunu, posvetivši izdanje pionirima kinematografije. Nedugo prije toga, u sklopu Pula Film Festivala, prikazan je dojmiljivi dokumentarac "Cinema Komunisto" redateljice i scenaristice Mile Turajlić.

Među ostalim, "Cinema Komunisto" je upravo nostalgичni "hommage" boljoj prošlosti kinematografije, "ispucanim" verzijama filmova i šumu kinoprojektora. U to ime na scenu, pred kamere, stupa Aleksandar Leka Kostadinović, osobni kinooperater pasioniranog sinefila Josipa Broza Tita koji mu je u boravištu (Uzička ulica, Beograd) vrtio filmove pune 32 godine (vidio je njih 8801!!!). Stajavši u mraku iza "druga preda(j)ednika" u njegovoj privatnoj sali za projekcije, Leka je Titu znao puštati filmove svake večeri, u pola noći, jednom čak i u tri ujutro pa sve do šest. To slušamo dok Lekine riječi prati uhu ugodni zvuk projektora.

Grad duhova

Kinooperater je nositelj najdirljivijih pasaža "Cinema Komunisto", posebno u trenucima kad rukama namata golemu rolu filma, takoreći suvremeno arheološko blago, ili je nosi u naručju sjetno napuštajući Titovu rezidenciju u završnici. Bilo je dovoljno štofa i da "Cinema Komunisto" bude samo dokumentarac o Lekici, no Mila Turajlić je preko njega nacišla ponešto širi kontekst "bolje prošlosti", snaglaskom na jugoslavensku. "Ovo je priča o jednoj zemlji koja više ne postoji osim na filmu", priopćeno nam je jasno na početku. Dakako, radi se o Socijalističkoj

federativnoj republici Jugoslaviji (1945.-1991.). Mila Turajlić je snimila film o napretku i propasti jugoslavenske kinematografije, ali i same Jugoslavije i njezina "socijalističkog raja".

Sprega jugoslavenske države i kinematografije frapantna je u "Cinema Komunistu"; podjednako su stvorile jedna drugu. Pokojnu Jugu najbolje simbolizira (i s njezinom sudbinom koinecidira) "centralni filmski studio" Avala na beogradskom Košutnjaku. Poznat i kao "filmski grad", studio Avala bio je polazna točka za "Cinema Komunisto". Turajlić je, naime, izvorno zamislila dokumentarac o moćnoj filmskoj kući u srcu Beograda da bi se isti postupno razvio u portret cjelokupne države i njezine kinematografije za vrijeme Titove komunističke vladavine, širom otvorene za suradnju sa svjetskim filmskim zvijezdama (Orson Welles, Yul Brynner, Richard Burton...).

Nekad sjajan prostor, jedan od najvećih u Europi, danas čami zapušten i zaboravljen kao "grad duhova". Prekriven je ruševinama postapokaliptičke scenografije, probuhao s vjehom kapitalizma. Dokumentarac, ponovimo, kronicira uspon i pad filmskog carstva, posredno Jugoslavije. I kad u filmu čujemo da je Avala nekoć bila "kao park", a danas izgleda poput "bijednog dubrišta", iz te se rečenice dade iščitati aluzi-

ja na SFRJ, odnosno države nastale njezinim raspadom napučene ljudima koji 20 godina kasnije dobrim dijelom vode ubogi život, prilično dalek(o) od "šetnje parkom", kako bi se reklo u američkim filmovima. Između aluzije i iluzije ovdje nije velika razlika. Jasno, uzmemo li u obzir da je film-iluzija. Filmašica je koncipirala "Cinema Komunisto" kao "potragu za izgubljenim vremenom", s (partizanskim) filmom kao "proustovskim" kolačićem "madeleine".

(Ne)vidljivi redatelj

Akcijsko-ratni ulomci visokobudžetnih partizanskih blockbustera, od Bulajićeve "Bitke na Neretvi" (1969.) do "Sutjeske" (1973.) Stipe Delića, uzimaju najveću minutažu filma i odaju dojam megalomanske iluzije. Patriotske akcijske scene uništavanja kamiona, tenkova, aviona i mostova, kao i rečenice iz partizanskih epopeja ("Koje je vrijeme? Vrijeme revolucije!") o "nevjerojatnom narodu", igraju ravnopravnu ulogu komentatora u ravni sa sugovornicima dokumentarca, Lekom, Bulajićem ili ponajvećim akcijskim junakom ex-YU kinematografije Velimirom Batom Živojinovićem.

Dakle, ne treba netko u "Cinema Komunistu" kazati kako je "film bio moćno oružje propagande"; gledatelj to kuži na primjeru partizanskih spektakala u kojima je omiljeni Titov glumac "od početka do kraja samo ubijao Nijemce" da je Jugom kružio vic o Hitlerovoj naredbi na samrtnoj postelji "Ubijte Batu Živojinovića!".

Nekadašnji režim kroji je stvarnu i celuloidnu zbilju, čiji je (ne)vidljivi redatelj bio Tito - prepravljao je scenarije, birao glumce (npr. Burtona, šifra: "Sutjeska") i cenzurirao pojedine scene, koristeći filmsku industriju da stvori "zvanični narativ" Jugoslavije.

U "Cinema Komunistu" realistična i filmska zbilja isprepleću se kao dan i noć, u Titovu slučaju rezervirani za vođenje države i praćenje kinoprojekcija. Uživanje u vlastitim iluzijama. ■

Nemoguća misija

» "Bitku na Neretvi" snimali smo 16 mjeseci. Dvije generacije vojnika odslužili su vojni rok na setu - podsjetio je Bata Živojinović na glomaznu produkciju čuvenog Bulajićeve akcijsko-ratnog spektakla kojeg "nitko, pa ni Amerikanci ne bi mogli snimiti".